

تدریس بهره ور

تألیف

دکتر فرهاد شفیع پور مطلق

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد محلات

طیبه بیات

کارشناس ارشد اداره آموزش و پرورش کلپایگان

www.ketab.ir

سرشناسه	شفیع پور مطلق، فرهاد، ۱۳۴۸ -
عنوان و نام پدیدآور	تدریس بهره‌ور / تالیف فرهاد شفیع پور مطلق، طیبه بیات.
مشخصات نشر	کرج: چکامه باران، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۱۲۷ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۸۰۲۶-۰۲-۰
وضعیت فهرست نویسی	فیفا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۱۶ - ۱۲۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	تدریس اثربخش
موضوع	معلمان -- اثر بخشی
شناسه افزوده	بیات، طیبه، ۱۳۴۵ -
رده بندی کنگره	LB۱۰۲۵/۱۳۹۴: ۷۴ت/ش
رده بندی دیویی	۱۰۲/۳۷۱
شماره کتابشناسی ملی	۴۰۱۰۷۹۷

تدریس بهره‌ور

مولفان	فرهاد شفیع پور مطلق، طیبه بیات
چاپ:	اول - پائیز ۱۳۹۴
شمارگان:	۱۰۰۰ نسخه
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۸۰۲۶-۰۲-۰
قیمت:	۱۶۰۰۰ تومان
ویرایش	حمیدرضا جدیدی
طراحی جلد و صفحه آرای	حسین فلاح
کرج، بلوار مودن، ابتدای شهرک جهازی ها، پلاک ۳۱	
۰۲۶-۳۴۴۹۵۶۸۴-۳۴۴۹۵۶۰۲	
chakamebaran@yahoo.com	

حق چاپ برای ناشر محفوظ می باشد

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
کلیات	۷
فصل اول	۱۱
یادگیری اثربخش: تدریس بهره ور علمی	۱۱
تأثیر شخصیت علمی معلم بر فرایند تدریس	۱۲
پرورش تفکر علمی و پژوهشی در دانش آموزان	۱۳
پرورش تفکر	۱۴
تعریف تفکر از دیدگاه صاحب نظران تعلیم و تربیت	۱۵
ویژگی های ذهنی متفکر	۱۶
فصل دوم	۱۹
یادگیری اثربخش: تدریس بهره ور اخلاقی	۱۹
بررسی نظریه های رشد اخلاقی	۲۲
یافته های دانش جهانی روان شناسی در رشد اخلاقی	۲۴
بررسی مکاتب فلسفی در خصوص نحوه تقویت ارزش ها و اخلاق در دانش آموزان ایده آلیسم (پندارگرایی)	۳۰
انسان شناسی در ایده آلیسم	۳۰
ارزش شناسی در ایده آلیسم	۳۰
آموزش و پرورش ایده آلیستی	۳۱
روش آموزشی ایده آلیستی	۳۱
رابطه معلم و شاگرد در مکتب ایده آلیسم	۳۲
محتوا و برنامه ی درسی در ایده آلیسم	۳۳
برنامه ی درسی تربیت اخلاقی	۳۳
مبنای انسان شناختی برنامه ی درسی تربیت اخلاقی	۳۴
عناصر (عوامل) برنامه ی درسی	۳۵

۱. اهداف یا آرمان برنامه درسی تربیت اخلاقی..... ۳۵
۲. ضرورت تلقی درست از فرایند یادگیری..... ۳۷
۳. توجه به نقش یادگیرنده در برنامه درسی..... ۳۸
۴. توجه به نقش محیط و فضا در برنامه درسی..... ۴۰
۵. توجه به نقش معلم در برنامه درسی..... ۴۲
۶. توجه به راهبرد تدریس در برنامه درسی..... ۴۴
۷. داشتن تلقی درست از ارزشیابی در برنامه درسی تربیت اخلاقی..... ۴۶
- رویکردهای تربیت اخلاقی..... ۴۸
- پرورش منش (شخصیت)..... ۴۹
- عناصر مهم در تربیت اخلاقی..... ۵۱
- تدوین محتوا در برنامه درسی اخلاق مدار..... ۵۲
- ابعاد دیدگاه اخلاق مدار در برنامه درسی..... ۵۳
- نقش معلم..... ۵۴
- چگونگی تلفیق اخلاق در برنامه درسی..... ۵۶
- توجه به شأن دانش آموزان از سوی معلم قبل، حین و بعد از تدریس..... ۵۸
- داشتن اخلاق اسلامی معلم روشی برای مراقبه دانش آموزان..... ۵۹
- یادگیری اثربخش: برخورد عادلانه (عدالت توزیعی رویه ای و مراوده ای) با دانش آموزان..... ۶۱
- نظریه عدالت تعاملی..... ۶۳
- ارتباط با دانش آموزان..... ۶۴
- حمایت و پشتیبانی از دانش آموزان..... ۶۵
- یادگیری اثربخش: توجه به انتقاد دانش آموزان..... ۶۵
- تبیین اصول پنجگانه تفکر انتقادی براساس آرای واتسون - گلیزر..... ۶۸
- (۱) استنباط..... ۶۸
- (۲) شناسایی مفروضات..... ۶۹
- (۳) استنتاج..... ۶۹

۶۹	۴) تعبیر و تفسیر.....
۷۰	۵) ارزشیابی استدلالهای منطقی.....
۷۱	فصل سوم.....
۷۱	یادگیری اثربخش: تدریس بهره ور معنوی.....
۷۲	مقدمه.....
۷۳	تعریف برنامه درسی معنوی.....
۷۴	اهمیت و ضرورت معنویت.....
۷۵	مفاهیم موجود در معنویت.....
۷۹	مطالعه و بررسی تطبیقی برنامه های درسی دینی و اخلاقی در بعضی از کشورهای جهان.....
۸۱	سازواری یا ناسازواری رویکرد معنوی در برنامه درسی.....
۸۴	عناصر برنامه ریزی درسی معنوی.....
۸۹	آزمون روح یا فقدان آن در بسترهای تاریخی (کهن) و معاصر.....
۹۰	روح و معنویت در آموزش و پرورش اسرائیلیان باستان.....
۹۲	روح و معنویت در نظام آموزش و پرورش اسپارتنی.....
۹۵	روح و معنویت در آکادمی و جمهوری افلاطونی.....
۹۸	روح و معنویت در آموزش و پرورش معاصر مغرب زمین.....
۹۸	نقش ویژه متغیرهای سیاسی و اقتصادی.....
۱۰۰	پی آمدهای درس آموز.....
۱۰۱	نشانگان آماری فقدان روح و معنویت در امریکا.....
۱۰۵	فصل چهارم.....
۱۰۵	یادگیری اثربخش: انگیزه تحصیلی.....
۱۱۰	پیوست.....
۱۱۶	منابع.....

کلیات

تدریس بهره ور، بهره گیری از فرایندها و راهبردهایی یاددهی-یادگیری است که معلمان از آن برای ایجاد یادگیری اثربخش در دانش آموزان استفاده می کنند. بیشتر نارضایتی، نگرانی و افت تحصیلی دانش آموزان در نتیجه تدریسی است که کارایی و اثربخشی آن ضعیف بوده است. بسیاری از معلمان به دلیل ضعف آشنایی با روشها و فنون تدریس و استفاده ضعیف از راهبردهای یاددهی-یادگیری مناسب، منابع مورد نظر و در دسترس را به هدر می دهند. این در حالی است که دانش آموزان و سایر ذینفعان نظام آموزش و پرورش همواره بدنبال بهره وری برنامه های درسی هستند که دانش آموزان تحت تأثیر آنها قرار داشته و در راستای اهداف یادگیری از پیش تدوین شده، فعالیت می نمایند. تدریس بهره ور در ابعاد علمی، اخلاقی، معنوی، باید مورد نظر معلمان و مربیانی باشد که وظیفه تربیت دانش آموزان را بر عهده دارند. بی تردید تربیت دانش آموزان، متضمن توجه به وجه آشکار تدریس که همانا بُعد علمی و وجه پنهان تدریس که مشتمل بر ابعاد اخلاقی و معنوی تدریس است. مطالعات نشان داده است که بعضاً توجه معلمان به پیشرفت دانش آموزان در بُعد علمی تدریس بوده و لذا کمتر به ابعاد پنهان یعنی ابعاد اخلاقی و معنوی و پرورش آنها توجه می شود. این امر از این برداشت ناشی می شود که بیشتر پیشرفت دانش آموزان در عرصه علمی ملاحظه می شود و از آنها ارزشیابی به عمل می آید ولی ابعاد اخلاقی و معنوی دانش آموزان چنانکه باید و شاید مورد ارزشیابی و توجه قرار نمی گیرد. به نقل از ملکی (۱۳۸۱)، والنس (۱۹۹۱) اشاره می کند که واژه برنامه ی درسی پنهان دارای سه بعد اساسی به شرح زیر است: ۱. برنامه ی درسی پنهان به تمام محتوای موجود در مدرسه از قبیل تعامل میان شاگرد، معلم، ساختار کلاس و تمام الگوهای سازمانی موجود در سیستم های اجتماعی فضای کوچک مدرسه اطلاق می شود. ۲. برنامه ی درسی پنهان در فرآیند های حصول ارزش ها، اجتماعی شدن و حفظ و نگهداری ساختار کلاس نقش اساسی دارد. ۳. برنامه ی درسی پنهان دربرگیرنده ی درجه تفاوت ها در کاربردهای عمده ی و عمیق پنهانی شاگردان است که به وسیله ی پژوهش می تواند درک گردد. به نقل

از عابدی و تاجی، (۱۳۸۰) جیرو (۱۹۸۳) معتقد است که برنامه‌ی درسی پنهان یا مستتر در مدارس، به انتقال ضمنی آن دسته از هنجارها، ارزش‌ها و طرز تلقی‌ها که منتج از روابط اجتماعی مدارس و کلاس درس است، می‌پردازد. ناسازگاری و انزوا طلبی اجتماعی دانش‌آموزان، بی‌علاقه بودن، انعطاف ناپذیری و محروم شدن از تجارب متعدد، وابستگی فکری به معلم و مدرسه، کاهش عزت نفس و تکیه بیش از حد بر ارزشیابی‌های مدرسه، پذیرش اقتدار برنامه‌های درسی رسمی و آسیب دیدن تجارب معلمان و شان اجتماعی دانش‌آموزان، الگوگیری از سایر دوستان کارکنان آموزشی مدرسه در نحوه پوشش ظاهری، رفتار مناسب یا سایر دوستان، کنترل پرخاشگری، حضور به موقع در کلاس، اظهار علاقه نشان دادن به مواد درسی، اطاعت از خواسته‌های معلم و نظم در انجام دادن تکالیف برای کسب موفقیت بیشتر، بی‌میلی به همکاری، کاهش تلاش، توانایی، اعتماد به نفس و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان، تقویت روحیه‌ی رقابت فردی به جای همکاری و مشارکت در سایه‌ی نظام ارزشیابی، اطاعت و انقیاد، از خودبیگانگی و نگرش منفی نسبت به مدرسه به منزله‌ی مهم‌ترین مولفه‌های برنامه‌ی درسی پنهان شناخته شده‌اند که بیشتر تحت تاثیر جو مدرسه شکل می‌گیرند (مویس و رینولدز، ۱۳۹۰).

تدریس مادامی نتیجه بخش بوده که بهره‌وری داشته باشد. بهره‌وری به معنای کارآمدی و اثربخشی است. کارآمدی بدین معناست که معلمان چنانکه باید و شاید تدریس نمایند و اصول و موازین تدریس را رعایت کنند و اثربخشی به معنای تحقق اهداف یاددهی-یادگیری می‌باشد. یکی از ابعاد بهره‌وری در تدریس، بُعد علمی آن است. در واقع معلمان برای تدریس اثربخش و کارآمد باید از توان علمی برخوردار بوده و ضمن آنکه مادام با مطالعه، تلاش می‌کنند که دانش فنی و علمی خود را بیشتر نمایند، دانش و علم بیشتری را به دانش‌آموزان و فراگیران خویش ارائه می‌کنند. مطالعات شعبانی (۱۳۷۱) نشان داده است که گروهی از معلمان، درس نگر علمی هستند. گروه درس‌نگر علمی بیشتر به رشته‌های علمی علاقه‌مند هستند و می‌کوشند تا از این نظر، دانش خود را روز به روز گسترش دهند. با آنکه مطالب درسی آنها گیرایی درس‌های فلسفی و اجتماعی را ندارد، به سبب اطلاعات وسیعی که در رشته‌های علمی دارند، می‌توانند شاگردان را به سوی خود

جلب کنند. تأثیری که معلمان درس‌نگر علمی در شاگردان می‌گذرانند، ناشی از شخصیت آنان نیست، بلکه نشأت گرفته از وسعت اطلاعات آنهاست. چنین تأثیری معمولاً تأثیر تعلیمی است نه تربیتی، ولی بطور غیرمستقیم شاهد تأثیر تربیتی هم هستیم. اگر چه علاقه این گروه از معلمان بیشتر به رشته‌های علمی و مواد درسی است تا شاگردان، دلبستگی آنان به علم باعث می‌شود که گاهی شاگردان با علاقه فراوان در کلاس درس ایشان حاضر شوند. این گروه از معلمان اگر به نیاز و علاقه شاگردان توجه کنند و با آنها ارتباط مطلوب برقرار سازند، می‌توانند معلمان خوب و مفیدی باشند و تأثیر مثبتی در شاگردان بگذارند. بعد دیگر بهره‌وری در تدریس، توجه به اخلاق تدریس است. اخلاق آموزشی به عنوان عاملی که بر نگرش و شخصیت دانش‌آموزان در جریان تدریس اثرگذار است، در خصوص وجه پنهان تدریس قابل تأمل و ملاحظه است. لذا توجه به اخلاق آموزشی معلمان و ابعاد آن، در جریان تدریس موجب بهبود کیفیت شیوه تدریس شده و انگیزه یادگیری را برای دانش‌آموزان افزایش می‌دهد. مطالعات (کدبور، ۱۳۷۸؛ نائینیان، ۱۳۷۹؛ شفیع پور و ترابی نهاد، ۱۳۹۱)، نشان داده است که توجه معلم به شأن دانش‌آموزان و داشتن روابط انسانی شایسته با آنها از سوی او، موجب می‌شود که نگرش خوشایندی نسبت به معلم از طرف دانش‌آموزان ایجاد شود و در نتیجه اخلاق آموزشی ادراک شده نزد دانش‌آموزان در خصوص معلمشان بهبود یابد. بعد معنویت، نیز بر بهره‌وری تدریس اثرگذار است. اسویک (۲۰۰۹) به اهمیت معنویت در دنیای امروز اشاره دارد. بنا به نظر فرای^۱ (۲۰۰۵)، معنویت تنها راه رسیدن به خدا و بندگی است. از آنجایی که بعد معنوی روحی، بیانگر انسانیت انسان است و در صورتی که به مراتب پائین حیوانیت نزول نماید، به سطح حیوان می‌رسد، لذا وظیفه آموزش و پرورش، پرورش روح معنوی در دانش‌آموزان است (میلر، ۱۳۸۰). معلمان باید تلاش کنند که به گونه‌ای تدریس کنند که روح دانش‌آموزان تعالی یابد. بدین روش ارزشهای الهی و در نتیجه کرامات الهی در دانش‌آموزان پدیدار می‌شود. برنامه‌ی درسی معنوی نوعی برنامه‌ی درسی است که همیشه خواهان نیل به سطوح بالاتر آگاهی و معنی دار کردن زندگی است. تدریس مبتنی بر معنویت، موجب توسعه ظرفیت‌ها، صلاحیت‌های درونی و بیرونی، احساس بودن و کمال

^۱. Fry

انسان می شود. احساس بودن و وجود ناشی از آموزش و پرورش معنوی است که به زندگی و حیات معنا می بخشد (موسوی، ۱۳۸۸).

www.ketab.ir